

Wirus diýdiňizmi?

Category: Filosofiýa, Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy
написано kitapcy | 23 января, 2025
Wirus diýdiňizmi? WIRUS DIÝDIÑIZMI?

Wagtymyzyň aglabasyny öýde geçirýän bu döwrümizde köpümüz hezil edip kinofilmlere tomaşa edýärис.

Eger öň görmedik bolsaňyz size köneräk, ýöne içi durşuna yşarat dili bilen doly bir çeper kinofilm mi görmegi maslahat berip bilerin: Dört ugur boýunça «Oskar» baýragyny alan “Matrisa”.

Ilki çykan wagtynda (1999) tomaşacylaryň köpüsü kinofilmniň döwşükli epizodlaryndan we şol wagt üçin iň täze grafiki effektlerinden diýseň täsirlenipdiler, emma gozgaýan temasyna welin o diýen düşünmändiler. Filosofiýa we filosofiýanyň taryhy bilen gyzyklanýanlar muny özleri üçin ajaýyp eser hasaplap bilerler, çünkü kinofilm birnäçe dini we mifologiki hususlara deginip geçýär.

Gürrüni uzadyp oturman, meni iň köp täsirlendiren we oýlandyran epizodlarynyň birine ünsüñizi çekeýin. Ýolbelet Morfeý bilen kompýuter programmasy Agent Smidiň arasynda geçen dialogda Agent Smit adamlar barada şeýle diýýär:

» – Bu saýýaradaky her göwüsli jandar instinktiw taýdan özünü gurşap alýan sferasynda tebigy sazlaşyk döredýär, emma siz adamlar – muny edeňzok. Siz belli bir ýere ýerleşip köpelyärsiňiz, şol ýerdäki tebigy baýlyklar guitarýança-da hiç zat piňiňize däl. Onsoň diri galmak üçin edip biljek ýekeje zadyňyz – ol ýerden aýrylyp başga ýere göçmek bolup galýar. Bu saýýarada şuňa meňzeş ýoldan ýoreýän ýene bir organizm bar: “WIRUSLAR”. Ýagny, adama meňzeş näteňenälet kesel. Siz bu saýýarada kesel ýaly bir zat. Siz bu saýýarada rak keseli ýaly, siz ýokanç keseliň bir görnüşi!»

Nädogrumy näme?

* * *

Wirus sebäpli daşary çykyp bilmeyändigimizden halysalla ýadap zeýrenmäge başlaýarys, emma ýaşamaga mätäç bolan dünýämizi niçiksi hallara salandygymyzy ýadomyza saljagam bolamzok!

Hakykatdanam dünýädäki tebigy çeşmeleri, gözellikleri ýok edip şeýle bir köpelipdiris welin, aýdyp-diýer ýaly däl!

Biz adamlar – howany hapaladyk! Suwy hapaladyk! Topragy hapaladyk, taladyk! Haýwanlary gyrdyk, ýasaýýş zonalaryny ýok etdiň we özümüz dünýäniň hojaýyndyr öýtdük!

Şindi bolsa, göze görünmejek derejede kiçijik virus bize “Duruň!” diýýär!

Adamzadyň elini tebigatyň ýakasyndan çeken şu az salymlyk wagty adam işjeňliginiň peselen tebigatynnda diýseň oňyn üýtgeşmeleri döretti.Uçarlar uçmandygy we awtoulaglar mümkingadar az ulanylandygy üçin howanyň hapalanmagy minimal derejä düşdi. Ozon gatlagy öz-özünden täzelenmäge başlady.

Nesli gyrlyp gutarma howpy abanan haýwanlaryň sany artmaga başlady. Hatda pandalar hem adamyň salýan howpundan halas bolup, köpelmäge başladylar.

Wenesiyanyň durnaň gözü ýaly arassalanan köçe suwlarynda balyk iýýän guşlara, Italiýanyň şäherleriniň köcelerinde ýekegapanlara duş gelindi.

Daşa gidip oturmalyň, gözeller gözeli Stambul bogazynda delfinler yüzüşmäge başlady. Stambuldan Uludag seleňläp göründi. Pamukkalede adamlardan ýaňa garagätz bolan trawertinler täzeden agaryp başlady.Görüşüniz ýaly, tebigata sähel mümkünçilik döredilse, ähli abatlygy we ajaýyplygy bilen yzyna dolanyp geljege meñzeýär.

Eger koronawirus belasyna tebigatyň bize beren duýduryşy diýip düşünsek, onda ol bize gaty öte geçendigimizi we şumatky bolşumyzy üýtgetmelidigini duýdurýar.

Indi biz dünýäniň diňe özümüz üçin ýaradylmandygyna, onuň hojaýyny bolmaýşymyz ýaly, öz isleglerimize görä-de ulanyp bilmejekdigimize akyl ýetirmegimiz gerek.

* * *

Nähili köpelşimizere seredeliň: Dünýäniň ilaty 1800-nji ýyllarda

1 milliard, 1900-nyý ýyllarda 1,5 milliard, 2000-nji ýyllarda 6,1 milliard, hazır 7,7 milliard.

Wirusdan çalt köpelýär! Muňa bir çäklendirme girizilmese, biz ahyrynda öz-özümizi ýok edip guitararys. Şonuň üçinem ilkinji nobatda dünýä derejesinde ilaterň artyş ýagdaýyny berk gözegçilik astyna almaly.

Pikir edip görün, bir awtoulagy ulanmak üçin dünýäniň hemme ýerinde çäklendirmeler (ýaş we ş.m.) bar, sürüjilik şahadatnamasynyň we beýleki gerekli goşmaça resminamalaryň (tehpasport, guratlyk haty) bolmagy talap edilýär.

Emma külli adamzada we dünýäniň gelejegine ýiti täsir edýän ilater sanynyň artyşy meselesinde şular ýaly baş-basdak we sowuk-sala çemeleşip bilýäriskä? Bir çagany dünýä inderip ony kemala getirmek, ile-güne we watanya peýdaly ylymly-bilimli adam ýetişdirmek awtoulag ulanmakdan beter ähmiýetsizmi?

Isleýän, islän ýerinde, isleýşiçe köpelýär!

Häzir biz munuň netijelerinden diňi birini başdan geçirýär! we öňüni alyş çäreleri geçirilmese, gelejekde has beter ýitgiler bilen ýüzbe-ýüz bolarys!

* * *

Ynha, şular ýaly hiç bir şahadatnamasız, rugsatsız köpelme netijesinde orta çykan Ozan Ö. atly adampisint jandaryň biri hiç bir sebapsız üç aýlyk güjügi ýere urup öldürdi.

Howpsuzlyk wideokamerasyň düşüren ýazgysynda (ahyryna çenli seretmäge ýüregim çydamady) güjüjegi kowalaýar, ony bukulan ýerinden çykarýar-da, ýere pylçap urýar we neresse güjük urgynyň zarbyna urnup-urnup jan berýär. Şol wagt dükanyň içinde oturan başga bir adam bu jenaýata tomaşa edýär. Olam azyndan şü adampisint jandar kimin wyzdansyz!

Bu wagşy jandar ele salnyp, jogapkärçilige çekilýär.

Günäkäriň ilki "Mala şikes ýetirmek" etmişi bilen tussag edilmegi talap edilipdir.

"Malmy"? Jan ol, jan! Olbicäre içinden demi gelip gidýän, hiç kime zyýansız kiçijik bir jan ahwetin!..

Soňra günäkäre daşary ýurda çykmak gadagançylygy we ýasaýan

ýerini taşlap gitmezlik şeklinde sud gözegçiliği goýlupdyr.
0 nämäň daşary ýurda çykmak gadagançylygy? Bolmandanda şumat
hemmelere daşary ýurda çykmak gadagan! Aýratynam teker
çalyşýan ýerde işleyän biri üçin berip boljak ajaýyp karar!
Onuň daşary ýurda gidip-gelýändigine kepilem geçip bilerin
men!

Öý tussagymyş! Ýeri, onuň bizden näme parhy bar? Hemmämiziň
şonsuzam öýden çykyp bilmeýän şu günlerimizde, jeza hökmünde
öý tussaglygyny-da berip bolarmy?!

Bu jeza diňe adamsypat jandarlara täsirli jeza bolupdyr! Ilatyň
artyş sanyna gözegçiliği ýola goýmak hökmany!

Pynar TURAN.

25.04.2020, «Sözcü» gazeti.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Jemgyýetçilik tankydy